№ 7 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 20 **1898** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 20 № 7

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

„ՄՇԱԿ"
ԼՐԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Յունվարի 13-ին Պետերբուրգից ստացանք հետեւեալ հեռագիրը.

„Ներքին գործերի պ. մինիստրը թոյլատրեց „Մշակ" լրագիրը դարձնել ամենօրեայ": Նոյն օրը, կովկասեան ցէնզուրական կօմիտէտից ստացանք պաշտօնական գրութիւն, № 124, որով յայտարարվում է խմբագրութեան, թէ տպագրական գործերի գլխաւոր վարչութեան կառավարիչը հեռագրով, յունվարի 13-ից, հաղորդում է, որ „թոյլատրված է հրատարակել „Մշակ" լրագիրը ամեն օր, բացի տօներին յաջորդող օրերից":

«ՄՇԱԿԻ» ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍՎԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1-ԻՑ

Այժմ «Մշակի» համարները ծախվում են 5 կոպէկով:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նոր օրէնքի հետեւանքները.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Առասպել թէ իրականութիւն. Հանրամատչելի համալսարան. Նամակ Բագուից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Էմիլ Զօլայի դատը. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ոճրականութիւն և մահվան դատապարտութիւն.

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

I

Եթէ հաւատանք Պետերբուրգի մի քանի լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւններին, այն օրից, երբ թունդ խմիչքների առեւտրի մօնօպօլիան անցաւ կառավարութեան ձեռքը, արբեցողութիւնն սկսեց թուլանալ, և խմիչքների գործածութիւնը, մանաւանդ ռուս գիւղական ժողովրդի մէջ՝ պակասեց: Եթէ այդ լուրը հաստատուի դրական թւերով և փաստերով, ուրիշ ոչինչ չի մնայ, բայց եթէ ողջունել այն րէֆօրմը, որ մի քանի տարի առաջ ծրագրեց ֆինանսների մինիստրութիւնը և գործադրութեան մէջ մտցրեց:

Արբեցողութիւնը, ինչպէս այդ յայտնի է ամենքին, Ռուսաստանի մէջ, ռուս ամբոխի ամենահիւանդոտ կողմն է, մի ախտ, որ տնտեսապէս քայքայելով ժողովրդին, այլանդակում է նրան ֆիզիկապէս և մաշում նրա մտաւոր ուժերը: Անկարելի էր աչքերը փակել և չը տեսնել այն վէրը, որ բաց էր արել միլիօնաւոր ազգաբնակութեան առաջ արբեցողութեան ախտը, և այդ պատճառով, երբ ծրագրուեց կառավարչական մօնօպօլիայի օրէնքը, ամենքը անհամբեր սպասում էին տեսնելու, թէ արդեօք այդ նոր օրէնքը միմիայն գանձարանին օգուտ կը տայ, թէ մի և նոյն ժամանակ կը սահմանափակի թունդ խմիչքների գործածութիւնը և ուրեմն կը չափաւորի արբեցողութեան ախտը ժողովրդի մէջ: Եւ ահա այժմ մամուլի մէջ լուրեր են հրատարակւում, որ յիրաւի նոր օրէնքը ցոյց է տալիս բարերար ազդեցութիւն՝ ժողովրդական ժուժկալութեան վրա... Մենք տրամադիր ենք հաւատալու այդ լուրերին և այն պատճառով, որ ինքը ֆինանսների մինիստրը, իր մի շրջաբերականի մէջ, այն միտքն է յայտնում, որ եթէ կառավարչական մօնօպօլիայի շնորհով որ և է տեղ գանձարանի եկամուտը կը պակասի, բայց դրա հետ միասին կը պակասի և արբեցողութիւնը ժողովրդի մէջ,—դա պէտք է համարել ուրախալի երևոյթ, որովհետև նոր րէֆօրմի միակ նպատակը չէ հարստացնել գանձարանը, այլ և չափաւորել ամբոխի արբեցողութիւնը... Ուրեմն ոչինչ չի մնայ, բայց եթէ ցանկալ, որ մինիստրի այդ գեղեցիկ միտքը՝ իրօք ըմբռնեն այն պաշտօնեաները և այն անձինք, որոնց ձեռքում են գտնւում թունդ խմիչքներ ծախող հիմնարկութիւնների ղեկը և որոնք դժբաղդութիւն կը բերեն ամբողջ ժողովրդի գլխին, եթէ միայն մի նպատակի ձգտեն,—որքան կարելի է շատ փող հաւաքել գանձարանի համար:

II

Օգուտ ենք քաղում առիթից դիմելու մեր գաւառական թղթակիցներին՝ հրաւիրելով նրանց ուսումնասիրել թունդ խմիչքների, կամ աւելի պարզ ասենք՝ արբեցողութեան հարցը Կովկասեան գիւղերի մէջ: Մեր մամուլի մէջ այդ հարցը շատ քիչ է ուսումնասիրված: Մենք կը կամենայինք դրա սկիզբը դնել և պարզել, թէ մեր ժողովուրդը, որ առհասարակ արբեցողութեան կողմնակից չէ, ինչ տրամադրութիւն է ցոյց տալիս վերջին ժամանակներս, երբ մեր մէջ էլ քիչ-քիչ սկսւում են բացուել խմիչքներ ծախող դուքաններ, և ծաղկում է այնտեղ ժամանակ անցկացնելու սովորութիւնը: Յոյս ունենք, որ մեր այս փոքրիկ հրաւէրը, ինչպէս միշտ, այս անգամ էլ արձագանք կը գտնի մեր գաւառական թղթակիցների կողմից, նպաստելով այդ հետաքրքրական երևոյթի ուսումնասիրութեան:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՍՊԵ՞Լ ԹԷ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

II

Հարկաւոր էր Շէլլուի սպանութեան նման մի անհագին գործ, որպէս զի յանկարծ լոյս ստանայ տխուր իրականութիւնը: Ամենքը ապշած են: Արդարադատութեան ներկայացուցիչը յիշում է կենտրօնական Աֆրիկան, հասարակութիւնը զարմացած է, նա չէ հաւատում իր աչքերին ու ականջներին: «Մի՞թէ այսպէս բան կը լինի»—այս հարցն է, որ դուրս է թռչում ամեն մէկի բերանից:

Այո, առասպել չէ դա, երազ չէ, այլ մեր կեանքի մի կտորը: Եթէ չը լինէր զինուորական դատարանը, եթէ հարիւրաւոր վկաներ Շուշու ժողովարանի դահլիճում չը պատմէին դրամայի բոլոր մանրամասնութիւնները, ամենքը գոհ ու միամիտ կը մնային: Ջաֆար-բէկը կը շարունակէր իր քաջագործութիւնները, օգտվելով այն հանգամանքից, որ ինքը մի խոշոր կալուածատիրոջ կառավարիչն է, գիտէ կարդալ ու գրել, օրէնքի հոտ է առել, իսկ ոստիկանական պաշտօնեաները, Նախկին պրիստավ Մէլիք-Յովսէփեանցի նման, պարտք են համարում իրանց թուլութիւնը խոստովանել: Շուշու գաւառի ամենանշանաւոր արդիւնաբերական կենտրօնը մշտական սարսափի մէջ էր պահւում. Նաբիի, Քեարամի «իգիթութիւնները» չէին կատարւում այնտեղ, որպէս զի աղմուկ բարձրանայ, լրագիրները խօսէին, վիճաբանէին: Ոչ, կովկասեան հռչակաւոր աւազակապետների անունը չը կար, բայց նրանց տարածած ահն ու սարսափը թագաւորում էր Ագդամի դաշտերում: Եթէ մի Նաբի կամ մի Արզար-օղլի իր պիբօղիի կամ բերդանկայի լեզ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՃՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՄԱՀՎԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

(Գիտնական տեսութիւն)

Ոճիր գործելն ալ հիւանդութիւն մըն է, ինչպէս որ սէրը բժիշկներու կողմէ հիւանդութիւն մը նկատուած է...: Այս բժիշկներն ու գիտուններն ալ որչափ անգութ մարդիկ են, պիտի ըսէ ընթերցողը, որ մարդկային ամենափափուկ և ազնիւ զգացումները հիւանդութիւն համարելու խիղճ չեն ըներ. անոնց համար մարդասիրութիւնը, ազգասիրութիւնը, որդեսիրութիւնը, և այլն, և այլն, մէկ մէկ ջղային կամ ուղեղային հիւանդութիւններ են: Որչափ տարօրինակ բան. սէրը՝ այն մեծ և վսեմ զգացումը, որ խել մը սրտեր կազնուացնէ, ոճրի մը հաւասար կը բռնեն...:

Նկատում մը, որ սակայն ունի իր արդարացուցիչ հիմնական ու գիտնական փաստերն ու պատճառները: «Հանգամանք մը որ ոճրական է» այսպէս կը սահմանէ ոճրականութիւնը (criminalité) Ֆրանսական ակադեմիոյ բառարանը: Մենք այս աշխատութեան մէջ արարքներով, այսինքն դասակարգութեան, դատավարութեան, և այլ տեսակէտով նկատուած ոճիրներով և յանցանքներով չը պիտի զբաղինք, ասիկա օրէնսգէտներու կը վերաբերի: Սակայն մենք անձերով, այսինքն ոճրագործներով զբաղելու պարտք և իրաւունք ունինք. ասիկա ստուգապէս աւելի բժիշկներուն և բնախօսներուն գործն է:

«Ուղեղային և ջղային դրութիւնին ուսումնասիրված բոլոր հասարակ անձերու համար ոճրականութիւնը և յիմարութիւնը գործարանական ստորնացման յատուկ երկու երևոյթ կը կազմեն—ժառանգական կամ ստացական», կըսէ շատ լաւ կերպով Ֆալլի: Այսինքն, ըսել կուզէ, ոճրականութիւնը և յիմարութիւնը ֆիզիքական և հոգեկան խանգարումներ և ստորնացումներ են, որ կամ ժառանգականապէս և կամ ստացական կերպով գոյութիւն կունենան: Այս մասին արդէն քիչ յետոյ խօսելու առիթ պիտի ունենանք:

Այն օրուընէ ի վեր, ուր այս երևելի գիտունը Լիտրէի և Ռօպէնի բառարանին մէջ (1873, տիպ ԺԳ.) այս ծանօթութիւնը հրատարակեց, բազմաթիւ կարեւոր երկասիրութիւններ այս նախագաղափարներուն մեծ ճշդութիւն մը և ստուգութիւն մը տուին, որ այլ եւս սովորելու նոր բան մը չէ մնացած: Արդ, այս կարծիքը վարդապետական կերպով մը կազմակերպելու և այս կերպով լուսամիտ մարդկութեան ուղի մը՝ նոր հորիզոններ՝ բանալու ժամանակն հասած կը թուի: 20-րդ դարը պիտի դադրի այլ եւս ամենէն վնասակար ոճրագործը մահվան դատապարտելէ, գլխատելէ կամ կախելէ...:

Առողջ մարմինի մէջ առողջ միտք (Mens sana in corpore sano), այնպիսի լատինական յայտնի առած մըն է, որ այս ուսումնասիրութեանց ընթացքին մէջ անշուշտ պէտք է ի մտի ունենալ և յիշել թէ այստեղ մարմին բառը մանաւանդ ուղեղին, այսինքն մտաւորական և հոգեկան կարողութեանց յայտնի և կարեւորագոյն գործարանին տեղ ներկայացված է:

Մարդ բանտ մը կամ արգելանոց մը այցելելով, ընկերութեան կողմէ ճշդապէս ամենէն դժընդակ և ամենէն ամօթապարտ սարկութեան մատնված թշուառներուն տեսութենէն՝ սոսկումէ աւելի զզուանքի և արգահատանաց զգացում մը կը կրէ: Այս մասին իմ անձնական փորձառութիւնս... զիս կատարելապէս կը համոզէ, և ով որ այս փորձառութիւնը ունի, կարող չէ ուրանալ զայն: Սակայն այս զգացումը բանտարկեալներուն ֆիզիքականէն աւելի անոնց մտաւորական վիճակին կարելի է վերագրել. շատ ուշագրաւ բացառութիւններէ զատ, կը կարծվի թէ ոճրին գաղափարն է, որ զանոնք մեր աչքերուն ամենէն աւելի վատթար և անազնիւ կը ցուցնէ, որը սխալ կարծիք մըն է:

Քարսիրտ ոճրագործներու ֆիզիքական վիճակը բազմաթիւ պարագաներու մէջ իսկապէս վատթար է, և երբ այս վատթարութիւնը, այս տձեւութիւնը իրենց դէմքին վրա չը նշմարվի, վստահ եղէք թէ՝ եթէ ոչ շարունակ, գրեթէ միշտ՝ իրենց ուղեղին մէջ գոյութիւն ունի: Դօկտոր Քնէխթ՝ Վալտհայմի (Սաքս) բանտին մէջ 1,214 դատապարտեալներ (գողութեան, մանաւանդ հրձիգութեան, մարդասպանութեան, և այլոց համար բանտարկված) քննելով անոնց մէջէն 579 հոգիի վրա ֆիզիքական անկանոնութիւններ, տկարութիւններ և տձեւութիւններ հաստատեց, այսինքն 100-ին 48 համեմատութեամբ: Միայն 130-ին անկանոնութիւնը մէկ հատիկ էր, իսկ 449-ինը մի և նոյն ժամանակ երկու կամ աւելի էր: Իբր առանձին հանգամանքներ պէտք է յիշել 118 գանգի անչափակցութիւն (asymétrie), 25 ջրագլխութիւն (hydrocephale), 32 երկայնածնօտութիւն (prognatisme). հոն կային նաև 20 ի ծնէ ապուշ և 41 տկարամիտներ:

Ասկէ զատ, ձևափոխութիւնները և պակասաւորութիւնները բազմաթիւ պարագաներու մէջ ուղեղին անբնական և անկանոն մէկ վիճակը կը յայտնեն: Սիֆրէտի գիտունը Լա Ճէնէրալա զգաստարանին մէջ բանտարկված 80 երիտասարդ կալանաւորներու (անչափահաս ոճրագործներ) վրա զանազան ձևափոխութեան կամ պակասաւորութեան ենթակայ 48 անհատ գտաւ:

Մարդաբանութեան (anthropologie) դպրոցին պրոֆէսոր Պորտիէ աւելի առաջ երթալով, գովելի ուշադրութեամբ և խնամով իրենց ոճիրներուն համար գլխատված 36 մարդասպանի գանգեր քննեց: Գրեթէ բոլորին վրա ալ ճակատոսկորի մասին տուժելովն, կողմնական ոսկորներու մասերը չափազանց աճած գտաւ: «Արդ, ներգանգի այս մասը (կողմնաոսկորին) մեզ հոս մանաւորապէս կը շահագրգռէ, կը գրէ լրջախոհ խուզարկուն, շարժիչ կենտրօնները (ճակատային և կողմնական վերելակ ոլորումներուն բարձրագոյն մասը), Ցիէթէրսի հսկայաձև խորշերուն հետ կենտրօնական բլթակիկը հոն կը գտնվի. բլթակիկ, որ Միեերժէյնսկի անզգայ փոքրագլուխի մը մօտ պզտիկցած և ընդհակառակն դիւրազգայիկներուն քով մեծցած գտաւ»: Այս հանգամանքները, այսինքն գանգի կողմնական մասի կոր գծին աճումը և ճակատային կոր գծին նուազումը այնպիսի կէտեր են, որ մամօնթի և խոռոչներու արջերուն ժամանակակից նախապատմական ժամանակներու վայրենի մարդոց յատուկ ըլլալը կը հաստատեն:

Ճշմարիտ մարդասպաններու մօտ տեսակ մը կոպտութիւն և նախնի ժամանակներու բարբարոսութեան մէկ հետքը և անոր վերադարձին արգասիքը կը տեսնվի: Դօկտոր Պորտիէ բազմաթիւ պարագաներու մէջ ախտաբանական—ստացական խանգարումներ (մանաւանդ ոսկրածակոտութիւն, գանգոսկորներու կցուածներուն կանխահաս ոսկրացումը) հաստատած է, որ դարմանաբանութեան և առողջաբանութեան մէջ ճշմարիտ բաց մը կը թողուն:

Ուղեղին կազմութիւնը շատ դիւրաւ կը հասկցուի, եթէ ուշիուշով քննենք ոչխարի մը ուղեղը, որը մարդկային ուղեղէն մեծ տարբերութիւն մը չունի և մեր ըսելիքները բացատրելու կը բաւէ: Ուղեղը գլխաւորաբար երկու մասի կը բաժնուի (մարդկայինը աւելի որոշ), մին բուն ուղեղն է, որ ճակատէն մինչև գանգին եր-

ւով էր խօսում, այստեղ մի Ջաֆար-բէկ, աւելի բարեկիրթ և կուլտուրական մի մարդ, հարկ հաւաքում էր իր օգտին ուրիշ միջոցով: Այստեղ պիբօզին և բերդանկան հրապարակում չեն, այլ ծածուկ, թփերի ետևը, տների մէջ, և հալածում են իրանց զոհերին օր ու գիշեր, քուն թէ արթուն ժամանակ: Այդ սարսափը, այդ աներևոյթ թշնամին, որ ներկայ է ամեն տեղ, որից չէ կարելի թագնվել, ազատվել, առատ հունձ է հաւաքում: Նա ապահով է, որ իրան չեն հալածի կօզակներով, գիտէ որ Ագդամի տափարակներին նայողը կը տեսնէ մի սովորական, խաղաղ աշխարհ: Եթէ Շէլլուի սպանութիւնը պատահած չը լինէր, եթէ անկողմնապահ դատաւորները, հմուտ փաստաբանները իրանց ամբողջ կարողութիւնը թափած չը լինէին այդ գործը պարզելու համար, ով կարող կը լինէր բարձրացնել այն քօղը, որի տակ ծածկված է մութ աշխարհը, Ջաֆար-բէկի իշխանութեան շրջանը: Նկատեցէք, գաւառապետի օգնականը աշխատում է հաստատել, որ կայ այդպիսի խաւար իշխանութիւն, բայց դրա համար դատ պիտի ենթարկվէր իբրև կեղծ քննութիւն կատարող...

Եւ այդպիսի դրութեան մէջ գտնվում է գիւղական մի ամբողջ աշխարհ, այնպիսի մի տեղ, որ ամեն օր պաշտօնական մարդկանց աչքի առաջ է: Ի՞նչ կը լինեն մոռացված, խուլ անկիւնները, ուր տարին մի անգամ հազիւ է երևում ոստիկանական գրագրի ֆուրաժկան...

Եւ այդպիսի տեղեր անթիւ ու անհամար են: Ուր որ կայ երեսի քրոնիկով մի կտոր հաց աշխատող ժողովուրդ, ուր որ բունացած է տգիտութիւնը, խաւարը, այնտեղ բոյն դրած են բազմաթիւ խոշոր ու մանր Ջաֆար-բէկեր: Եւ ժողովուրդը պիտի տանէ նրանց լուծը. Շէլլուի գործը ցոյց տուեց, որ նա ուրիշ կերպ չէ կարող լինել, որ նա ստրուկ է իր դարաւոր հասկացողութիւններին, իր աշխարհայեցողութեան:

Ահա որտեղ են հիւսվում աւազակութեան բոյները: Շէլլուի գործը օրվայ լոյսի մէջ դրեց այն միջնավայրը, ուր ծլում ծաղկում է կովկասեան յանդուգն աւազակը: Եթէ մի տեղ կարելի է սուտ վկաների մի ամբողջ լէգէօն վարձել, եթէ փոքր ի շատէ ազդեցութիւն ունեցող մարդը չէ մտածում հողը արդիւնաւորելու, աշխատանքը և արդար վաստակը մեծարելու մասին, այլ ձգտում է իշխել իրանից թոյլի վրա, ապրել և հարստանալ նրա հաշւին, ինչ դուրս կը գայ: —Այն, որ սեփականութեան մասին կը կազմվի ապօրէն, յանցաւոր հասկացողութիւն, պիբօզիի փողը և կատաղի վայրենութիւնը կը դառնան կուռք, պաշտամունք: Մահմեդական ազնուականութիւնը դեռ չէ դուրս եկել Դարէհի և Կիւրոսի ժամանակներում տիրած այն հասկացողութիւնից, որ ազնիւ արիւնը ձրիակերութեան իրաւունք է տալիս: Նա կրծում է իր ղաւակներին այդ հասկացողութեան մէջ, օրինակներ է ցոյց տալիս, որոնց վրա դաս են առնում նրան շրջապատողները, նոյն իսկ այն մարդիկ, որոնց նա հարստահարում է յանուն ձրիակերութեան: Մինչ կարող է քաղաքացիական պարտաւորութիւնների, բարոյականութեան հասկացողութիւն զարգանալ այնպիսի տեղերում, ուր առաջնակարգ, ազդեցիկ և խելօք մարդիկ համարվում են Ջաֆար-բէկերը:

Մեր երկրի տնտեսական և բարոյական առաջադիմութեան համար շատ քիչ նպաստաւոր պայմաններ կան: Ցիշենք, որ շատ քիչ են հաղորդակցութեան յարմար ճանապարհները, որ աշխատող դասակարգը զրկված է էժան և մատչելի կրեդիտից, որ մեր մէջ դեռ շատ քիչ է զարգացած նախաձեռնութեան ոգին, որ փորձի և գիտութեան տէր գործիչներ շատ քիչ են, եղածներն էլ չեն գնում գիւղերը, չեն աշխատում այնտեղ:—Բայց այդ բոլորից աւելի սաստիկ վրնասում են մեր բարօրութեան կենտրօնական Աֆրիկայի կարգերը, այն դրութիւնը, որ ստեղծել են մեր երկրի հակակուլտուրական տարրերը: Թող չը լինի բէրդանկայի ահը, և մեր տնտեսական կեանքը ճանապարհ կը հարթէ բազմաթիւ դժուարութիւնների մէջ: Իսկ քանի որ աշխատող մարդը հարկատու պիտի լինի կոպիտ ասիական ոյժին, որ միշտ կանգնած է նրա ետևում, անհնարին կը լինի մտածել բարօրութեան, մտաւոր և տնտեսական առաջադիմութեան մասին: Չարիքը չափազանց խոր արմատներ ունի: Նոյն իսկ քաղաքակրթական ուժեղ հոսանքը չէ կարողանում սրբել, տանել ասիական հասկացողութիւնները, որոնք արմատացած են մահմեդական ազգաբնակութեան մէջ: Անցեալ տարի Բագւում քննվում էր Ստարօսելսկու սպանութեան գործը և ոստիկանութեան ներկայացուցիչը վկայում էր դատարանում, թէ մեղադրվողներից մէկը Բագւում պահում է վարձովի սպանողների մի ամբողջ գրասենեակ: Այսպիսի մի սոսկալի ֆիրմա հնարաւոր է մի ահագին քաղաքում, ուր հարիւր հազար մարդիկ գործ են գտնում, աշխատում են ապրել օրինաւոր կերպով: Այնուհետև երևակայեցէք Զանգեզուրի, Սուրմալուի կամ Ղազախի խորշերը. ինչեր չեն լինում այնտեղ...

Դատարանը հաստատեց, որ Խան Խուբլարեան և նրա հետ մեղադրվողները կենտրօնական Աֆրիկայի կարգերի զոհերն են: Նա արտասանեց իր արդար վճիռը. հասարակութիւնը համակրական ցոյցեր արաւ, արդարութեան կողմնակիցները լիուլի բաւարարութիւն ստացան: Իսկ այն կարգերը, իսկ այն միջնավայրը, ուր գիւղացին գերի է, ուր արդիւնագործողը դողում է պիբօզի անունից:

Նրանք մնում են: Պէտք է նրանց մասին մտածել... Լ.

ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
(Նամակ Պետերբուրգից)

Յունվարի 4-ին

Կար ժամանակ, երբ գիտութիւնը ոչ թէ կենսական պահանջ, այլ միայն զարդ ու զարդարանք էր համարվում ժողովրդի աչքում, երբ նա մատչելի էր միայն «ազնուականների» համար: Սակայն գոյութեան անողոք կռիւը, իր էվօլիւցիայի ընթացքում, առաջ բերեց շատ փոփոխութիւններ: Նա բաց արեց շատերի գիտակցութիւնը և հասկացրեց, որ իւրաքանչիւր անհատ, իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր գոյութիւնը պահպանելու համար պիտի առաջադիմէ ժամանակի և պահանջների համեմատ, պիտի յետ չը մնայ իր շրջապատողներից՝ թէ մտաւորապէս և թէ տնտեսապէս: Այդ պատճառով գիտութեան պահանջը ամեն տեղ զօրեղանում է, դպրոցական հիմնարկութիւնները անդադար բազմանում են: Բայց, դժբաղդաբար, մեզանում դեռ մինչև օրս էլ բարձրագոյն դպրոցները մատչելի չեն շատ շատերի համար: Բազմաթիւ անձինք կամ նիւթականի կամ այլ սահմանափակումների՝ օրինակ, տեղ չը լինելու, համապատասխան ատեստատ չունենալու և այլ պատճառներով զրկվում են դպրոցների մէջ ընդունվելուց, իրանց կրթութիւնը շարունակելուց: Այդ երևոյթը առաջ է բերել ինտելիգենտների մի ստուար կօնտինգենտ, որ ամեն ճիգ գործ է դնում գէթ ինքնակրթութեամբ իր նպատակին հասնելու: Սակայն ինքնակրթութիւնն էլ առանց ուղեցոյցի, առանց առաջնորդի բաւական դժուար է:

Ահա այդ հանգամանքներն աչքի առաջ ունենալով չէ կարելի չը ողջունել «Պետերբուրգի մանկավարժական ընկերութեան» մի չափազանց համակրելի ձեռնարկութիւնը, որ արդէն գործադրութիւն է ստացել: Այդ ընկերութիւնը՝ մայրաքաղաքում հիմնել է «Ընդհանուր զարգացուցիչ դասընթացներ», որոնց նպատակն է բարձրագոյն կրթութիւնը մատչելի դարձնել շատերի համար: Այդ դասընթացներում այս տարի, յունվարի 10-ից, աւանդվելու են՝ քիմիա, ֆիզիկա, մաթեմատիկա, գրականութիւն (ռուսաց և եւրոպական), պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, մարդակազմութիւն, առողջապահութիւն, կենդանաբանութիւն, բուսաբանութիւն, հանքաբանութիւն, անատոմիա և այլն: Դասախօսութիւնները պիտի կարդացվեն երեկոյեաները. տարուց տարի կաւելանայ աւանդելի առարկաների թիւը: Առաջիկայ ուսումնական տարվանից, ի միջի այլոց, պիտի աւանդվեն նաև իրաւագիտութիւն և քաղաքատնտեսութիւն: Գրեթէ բոլոր դասախօսներն էլ պրօֆեսորներ են. միայն մի քանիսը միջնակարգ դպրոցների փորձված ուսուցիչներից են:

Դասընթացներում ընդունվում են երկու սեռի ունկնդիրներ, որոնք միջնակարգ կրթութիւն ունեն (այդ հարցում շատ էլ խիստ չեն): Վարձը չափազանց էժան է, այն է՝ իւրաքանչիւր առարկայ, տարեկան 60 դասախօսութիւն, 3 րուբլի, կէս տարին, 30 դասախօսութիւն, 2 րուբլի: Կանօնադրութիւնը ու լիակատար ծրագիրը դեռ վերջնականապէս մշակված չէ, ուստի այժմուանից չէ կարելի ասել, թէ արդեօք այդ դասընթացներն աւարտողները ստանալու են որոշ վկայագիր և արտօնութիւններ թէ ոչ: Պարզ է միայն, որ դասընթացները կազմելու են ընդհանուր զարգացուցիչ մի հիմնարկութիւն, հանրամատչելի մի համալսարան: Ե.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Յունվարի 17-ին

Դարձեալ հրդեհ: Ինչպէս արդէն հեռագրել էի, յունվարի 14-ին, իրիկնադէմին, մեծ հրդեհ տեղի ունեցաւ Սև քաղաքում: Այրվում էին Մուսա-Նաղիևի կէրօսինով ու նաւթով լի բեզերվուարները: Հրդեհը շարունակվեց երկու ամբողջ օր: Մի քանի ամիս առաջ՝ նոյն Մուսա-Նաղիևի կէրօսինի գործարանները և ռեզերվուարները այրվեցին: Դեռ կարգի չը բերած այդ հրդեհի աւերմունքները, ահա երևան է գալիս նոր հրդեհ, նոր աւերմունքներ, չնորհիւ աններելի վարմունքի. անմիտ խնայողութեան: Ռեզերվուարներից մէկը շինված է լինում, ինչպէս վկայում են, նախկին հրդեհից մնացած, մաշված երկաթից: Այդ ռեզերվուարը, որը լցրած է լինում ջրով, չը դիմանալով ջրի ճնշողութեան՝ պայթում է: Մի երևոյթ, որ երբէք տեղի չը պիտի ունենայ, եթէ ռեզերվուարը շինված լինի կանօնաւոր կերպով և պահպանված որոշեալ չափն ու ձևը: Ռեզերվուար շինելու համար պահանջվում են այնքան որոշ ու պարզ պայմաններ, որ ոչ միայն մասնագէտները, այլ ամեն մի փորձված ու գործին մօտ մարդ առանց տատանվելու կարող է ասել, թէ այս ինչ մեծութեան ռեզերվուարը որքան հեղուկ կը պարունակէ իր մէջ, պատերը ինչ հաստութեան երկաթից շինված պիտի լինեն, քանի գիւմանոց երկաթով պէտք է ծածկել, ամեն մի քառակուսի գիւմի վրա որքան ծանրութիւն է գալիս և այլն և այլն: Չը նայելով այդ պարզ պայմաններին, այնու ամենայնիւ յաճախ ուշադրութեան չեն առնում և է ժ ա ն ն ս տ ե ց ն ե լ ո ւ համար այդ անհրաժեշտ պայմանները աչքաթող են անում ու դժբաղդութիւնների պատճառ դառնում, ինչպէս եղաւ ներկայ դէպքում: Ռեզերվուարը պայ-

---

բորդ մասը կը բռնէ. այս մասն ալ առջեւէն դէպի ետև կէս խոր ճեղք մը ունի, որ զայն աջ ու ձախ հաւասար երկու կտորներու (կիսագունդ) կը բաժնէ: Երկրորդ մասն ու ղ ե ղ ի կ բուսածն է, որ ուղեղին ետի կողմը կը գտնուի և բուն ուղեղով քիչ մը ծածկված է, իրարմէ թաղանթներով զատուելով:

Ուղեղին կիսագունդերը իրարու յար և նման են, և զանազան ոլորումներ (circonvolution) կը ներկայացնեն. այս ոլորումներէ ոմանք աճելով և ոմանք պզտիկնալով մարդկային մտաւորական և բարոյական յատկութեանց վրա ուժով կազդեն. ասոնց հետևելով մարդուն ազնիւ կամ վատթար բնու թիւնները կաճեն ու կը զարգանան: Ուղեղային ոլորումներուն այս փոփոխութիւնները գանգոսկրի վրա ալ կազդեն, այսինքն գանգոսկրը անոնց ճշմարիտ պահարանն և ընդունարանն ըլլալով՝ այդ ոլորումներուն համապատասխան ակօսներ կը ներկայացնէ, ինչպէս որ ոչխարին գանգը քննելով՝ ուղեղային ոլորումներու հետքերը անոր վրա նկարված կը գտնենք, որպէս թէ գանգը ուղեղին գաճէ կաղապարն եղած լինէր:

Գանգաբանութիւնը, որ մարդկային յատկութիւնները և բնութիւնները կորոշէ, իրեն առաջնորդ ունի ուղեղային ոլորումներուն գանգի վրա ձգած այդ հետքերը. գիտուններու կողմէ այս հետքերը քննվելով՝ այլ և այլ որոշ կէտեր նշանակված են, մարդկային զանազան բնութեանց յայտանիշ եղող ոսկրային բարձիկներ տեսնված են:

Գերմանացի բժիշկ Կալ XVIII դարուն ուզեց ուղեղի մէջ հոգեբանական յատկութեանց կեդրոններ որոշել. ասոր համար զանազան ծայրայեղ յատկութիւններով օժտեալ բազմաթիւ անձանց ուղեղները քննելով, երբ տեսնար մաս մը, որ աւելի ցցուած է, զայն այդ անձի համգամանաց կեդրոնն կընդունէր. այսպէս, անոր համար կամքն, քաջասրտութիւնն, զեղխութիւնն, փառասիրութիւնն, չարութիւնն, յամառութիւնն, կիրքն, սէրն, և այլն կեդրոններ ունէին ուղեղի մէջ. այսպէս, Կալ 27 կեդրօն գտաւ: Յետոյ իր աշակերտն ու միանգամայն աշխատակիցն Սբիւրցհէյմ իր վարպետին հաստատած դրութիւնը ճոխացուց՝ մի քանի կեդրոններ ևս ինքը որոշելով: Վերջապէս Պարիզի մէջ, երևելի պրօֆէսոր Պուխյօի նախագահութեան տակ կազմվեցաւ գ ա ն գ ա բ ա ն ո ւ թ ե ա ն ը ն կ ե ր ո ւ թ ի ւ ն ը, և հռչակաւորն Պրօքա ևս գանգաբանութեան ջատագով հանդիսացաւ: Ուրիշները շարունակելով իրենց հետազօտութիւնները՝ գանգային կեդրոններու թիւը մինչև 35-ի հասաւ: Մ տ ա յ ի ն կ ա ր ո ղ ո ւ թ ե ա ն ց յատկութեան կեդրոններն ուղեղի յառաջակողմն կը գտնվին, ս ի ր ո յ և բ ա ր ե կ ա մ ա կ ա ն յատկութիւններունը յետակողմն, և միջանկեալ մասերու մէջ բ ա ր ո յ ա կ ա ն յատկութիւնները:

Ուրեմն բուն խնդրոյն դառնանք:

Սակայն խնդիրը լուսաբանելու համար պէտք է աւելի հեռուները երթալ: Ուղեղին մէջ գոյութիւն ունեցող անկանոնութիւնները եթէ ո և է արտաքին հետք մը, ո և է չօշափելի անկանոնաւորութիւն մը մեզ գուշակել չը տան, այս պարագային հարկ է փնտռել թէ այս գործարանը իսկապէս բնական և անեղծ է: Ահա ինչպէս որ բրաւ Վիէննայի մէջ պ. Պէնէտիքթ և ամենաճշգրիտ արդիւնքներու հասաւ:

Եթէ գանգաբանութիւնը արտաքին նշաններով ո և է փոփոխութիւն մը, անկանոնութիւն մը չը հաստատէ, սա չը նշանակեր թէ քննված անձի ուղեղին մէջ այդ անկանոնութիւնը գոյութիւն չունի. ուղեղին ուղղակի քննութիւնը անվրիպելի կերպով միշտ կը հաստատէ անբնական փոփոխութիւնները. միայն թէ ապրող անձի վրա այս քննութիւնը անկարելի կը դառնայ, հետևաբար քննութեան արդիւնքը կարելի է ձեռք բերել միայն այդ անձի մահուանէ յետոյ, քննելով ուղեղը:

Ուղեղին բուն նախատիպարին գալով, եթէ ոլորումները սովորաբար կամուրջի կամ գետնի խորշերու նման իրարմէ բաժնված լինեն, անկանօն նախատիպի մը գոյութիւնը կը հասկցուի, որը հետևեալ կերպով կարելի է բացատրել.—եթէ ուղեղին փորքերը մէյ մէկ առանձին երևակայենք, ջրածուփ մարմին մը մէկէն գրեթէ բոլոր միւսներուն կրնայ անցնել:—Բ ն ա կ ա ն փ ո ր ք ն ե ր ո ւ նախատիպին և այս մ ի ա խ ա ռ ն փ ո ր ք ն ե ր ո ւ մէջ ամենէն այլազան անցքեր կարելի է նկատել:

1879-ին, Վիէննա, պ. Պէնէտիքթի 19 ոճրագործներու ուղեղներուն վրա կատարած խորազնին ուսումնասիրութեամբ մէջ այս անբնական տիպարը երբէք պակսած չէր. ասկէ զատ, բազմաթիւ պարագաներու մէջ ուղեղային կիսագունդերը ուղեղիկը կատարելապէս ծածկած չէին. ասիկա անդամակազմական մանրամասնութիւն մըն է, որ հիմնապէս անասնական յատկութիւն կը նշանակէ:

Իրենց հետևանքներով այնչափ ծանրակշիռ այս իրողութիւնները, մեծանուն պրօֆէսոր Պրօքայի կողմէ մարդասպան Բրէմէօմի ուղեղին վրա կատարված քննութեամբ հաստատված են: Մի և նոյն բաները հաստատված են նաև արուեստէր Մէնէսքլուի ուղեղին վրա, առանց հաշուելու ուղեղին ընդհանուր թուլացումը, որով այս անձին խորհելու կարողութիւնը խանգարված էր:

Արդէն Թուրինի համալսարանին բ ժ շ կ ա կ ա ն օ ր է ն ս գ ի տ ո ւ թ ե ա ն պրօֆէսոր կեսար Լօմպրօզօ 1878-ին բազմաթիւ իրողութիւններով խորաքննին ուսումնասիրութեանց վրա հիմնեալ՝ «Ո ճ ր ա գ ո ր ծ ը» (L'Homo delinquente) անուան տակ գործ մը հրատարակեց, և որուն մէջ բացի մի քանի մանրամասնութեան տարբերութիւններէ, Պէնէտիքթի, Պրօքայի և Պօրտիէի հետ մի և նոյն եզրակացութեանց կը յանգի: Լօմպրօզօի համար—«երկայնածնօտութիւնը, գռուզ մազերը, ցանցառ մօրուքը, մորթին խիստ թուխ գոյնը, փոքրագլխութիւնը, աչքերուն ծուռութիւնը, գանգին փոքրութիւնը, ծնօտներուն աճումը, ինձօրիկներուն դուրս ցցուիլը, յետսայոյզ ճակատը, ականջներուն չափազանց մեծութիւնը, երկու սեռի միջև նմանութիւնը, մկանունքներու համեմատաբար տկարութիւնը, ասոնք այնպիսի իրողութիւններ են, որ եւրօպացի ոճրագործը հարաւային կամ մօնգօլական մարդուն աւելի մօտեցնելու համար խափշիկային նկարագիրներուն կը խառնուին»:

Բ ա ր ե ն ը ր ջ ո ւ թ ե ա ն մեծ վարդապետութեամբ (որ բովանդակ բնութեան և իր անվերջ շարժումներուն կը պատշաճի) կրթված ժամանակակից գիտունները, ոճրականութեան հետքերուն նոյն իսկ կենդանիներուն քով գտնվիլ կամ չը գտնվիլը պրպտելով, իրենց աշխատութիւնները հաստատական եզրակացութեան մը յանգած են:

1883-ին Լիօնի համալսարանին բ ժ շ կ ա կ ա ն օ ր է ն ս գ ի տ ո ւ թ ե ա ն պրօֆէսոր Տօքթ. Ա. Լաքասանեյ, տրամախոհ Շարլ Լէրօյի նման խորհելով—«քայլերուն բարոյագիտութիւնը մարդկանցը ստուգապէս պիտի կրնայ լուսաբանել»—խնդիրը գիտնականապէս ուսումնասիրել մտադրեց և «ա ն ա ս ո ւ ն ն ե ր ո ւ ն ո ճ ր ա կ ա ն ո ւ թ ի ւ ն ը» (Criminalité ches les animaux) անուամբ խիստ շահագրգիռ աշխատասիրութիւն մը հրատարակեց: «Կենդանիներու այլ և այլ յանցաւորական արարքները, մարդկանց կողմէ գործված և վերջապէս օրէնքներով պատժի ենթարկված նմանօրինակ արարքներու հետ բաղդատելը, ասիկա, կըսէ իր գրքին մէջ, ոճրականութեան բաղդատական հոգեբանութեան ուսումնասիրութիւն մըն է»:

(Կը շարունակվի)

թելուն պէս՝ ջրի լեռնացած յորձանքը երկաթի պոկոտված կտորների հետ ճեղքում են կողքի 250,000 պուդանոց կերօսինի լի ռեզերվուարը: Ջրի ու կերօսինի անագին խառնուրդը վայրկե-նաբար հեղեղում է ողջ շրջակայքը: Այդտեղ աշխատող բանւորները և փողոցով անցնող սայլապաններ ջրակոխ են լինում. բանւորների մօտիկ բնակարանները, խոհանոցները լցվում են, որտեղից և բռնկվելով՝ սկիզբն է առնում հրդեհը: Բանւորներից և արհեստաւորներից ոմանք լողալով, խանձոտվելով մի կերպ ազատվում են, ոմանք այրուածքներ ստանալով վիրաւորվում և կիսակենդան հիւանդանոց են տանվում, իսկ բաւական մարդիկ և երեխաներ տեղն ու տեղը այրվում, ածխանում են... Ճիշդը դեռ յայտնի չէ թէ քանի մարդ է այրված, որովհետև ոչ այնտեղ եղածների թիւն է յայտնի և ոչ էլ փողոցով անցնողներինը: Բացի դրանից մի քանի հանգամանքներ աչքի առաջ ունենալով՝ սովորաբար թագցնում են և ճիշդը չեն յայտնում: Բայց, այնու ամենայնիւ, պտըտող լուրերի համաձայն, 10—15 հոգի այրված պիտի լինեն. այրված են մի քանի ձիաներ: Մուսա-Նաղիեվի այրված ապրանքը, ապահովացրված է. ապահովացրված է նաև Իւղբաշեան—Խատիսեան ընկերութեան գործարանը, որ նոյնպէս վնասված և այրված է: Ապահովացրված չէ միմիայն «կենդանի ապրանքը» վիրաւորված, այրված ու այլանդակված բանւորների կեանքը...

Հրդեհը արդէն հանգել է: Շատ չի անցնի՝ հըր-[illegible] գործարանատէրերը կարգի կը բերէին, գործարանատէրերը [illegible] նոր մարդիկ՝ նոր բանւորներ կը վարձեն և գործը [illegible] կը ստանայ: Կը մոռացուի ամէն բան, [illegible] կը լրացնեն, բայց արդեօք [illegible] վնասն ու կսկիծը: Ինչ ապագայ է սպասում [illegible] վիրաւորներին. Ինչ պիտի լինի [illegible] ով պիտի [illegible]... Ով է մեղաւոր, որ մի գործարանատէր իր մի քանի հարիւր րուբլու համար փոխանակ նոր երկաթ [illegible], հին, մաշված երկաթ է բանեցնում և [illegible] պատճառ դառնում: Ով է մեղաւոր, որ [illegible] մարդիկ հրի ճարակ են դառնում... Ով պիտի է [illegible] ով պիտի [illegible] պաշտպանը հանդիսանայ և արդարադատութեան ձայնը լսելի դարձնէ... Ն. Դաւթեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրով)

Մոսկվա, յունվարի 17-ին

[illegible] «Մշակի» գոյութեան 25 ամեակը [illegible]

Շահազիզ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կիրակի երեկոյեան, յունվարի 18-ին, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, [illegible] Թիֆլիսի դրամատէր Կոստանդին Ալիխանով, Բագուեցի դրամատէր Աւետիս Ղուկասեան, Թիֆլիսի կաշուէ գործարանատէր Գրիգոր Ադիլխանով: Ճաշը սկսվեց ժամ 6-ին. Վեհափառը նըստած էր սեղանի գլխին, աջ և ձախ ունենալով իշխանուհի և իշխան Գօլիցինններին: Առաջին բաժակը Վեհափառը առաջարկեց Թագաւոր կայսրի կենացը, որ ընդունվեց մեծ ոգևորութեամբ. անմիջապէս Ներսիսեան դպրոցի երգեցիկ խումբը, ուսուցչի ղեկավարութեամբ, երգեց. «Տէր պահեա զկայսրն» հիմնը: Երկրորդ բաժակը իշխան կառավարչապետն առաջարկեց Վեհափառ կաթողիկոսի կենացը: Այնուհետև Վեհափառն առաջարկեց կառավարչապետի և նրա ամուսնու կենացը առանձին առանձին. կենացների միջոցներին երգեցիկ խումբը երգում էր: Ճաշը վերջացաւ 8 ժամին:

—

Կ. Պօլսից հաղորդում են «Times» լրագրին հետևեալը. «Ռուսաց նոր դեսպան Զինովիեվ խնդրեց սուլթանից համիդիէ անուանված հեծելազօրքը հ ե ռ ա ց ն ե լ ա ն դ ր կ ո վ կ ա ս ե ա ն ս ա հ մ ա ն ի ց, ուր նրա ներկայութիւնը չափազանց անյարմար է: Սուլթանը պատասխանեց, թէ ինքն կը կատարի Ռուսաստանի ցանկութիւնը»:

—

Կովկասեան քաղաքացիական մասի կառավարչապետը, Ցենզօրական կանոնադրութեան 154-րդ յօդուածի յաւելուածի հիման վրա, որոշեց՝ դադարեցնել Թիֆլիսում հրատարակվող «Արձագանք» լրագիրը 8 ամսով:

—

Մեզ հաղորդում են, որ Կարսի Թիւրքաց հիւպատոսը, խրատվելով մամուլի մէջ եղած նկատողութիւններից, այժմ այլ ևս գաղթականներից անցագրերի համար 10—15 րուբլի չէ վերցնում, այլ 3—4 րուբլի: Ուղղվելը՝ միշտ գովելի է:

—

Եթէ հաւատանք տեղական լրագիրներին, Ղարաբաղի թեմական առաջնորդ է նշանակվում Անանիա եպիսկոպոս Համազասպեան: Էջմիածնում գտնվող բոլոր եպիսկոպոսների մէջ, մեր կարծիքով, Անանիա եպիսկոպոսը ամենայարմարն է այդ մեծ թեմի ղեկավարի պաշտօնի համար:

—

Շաբաթ օր, յունվարի 17-ին, հայոց կաթողիկոսը այցելեց Զիթախովի կտաւի գործարանը և Ադիլխանովի կաշուէ գործարանը: Զիթախովի գործարանում կաթողիկոսին արծաթեայ սկուտեղի վրա մատուցվեց աղ ու հաց: Գործարանի տէրերը՝ իշխանուհի Բէկթաբէգեան և օր. Զիթախեան, յայտնեցին որ նուիրում են յօգուտ գաղթականների նոյն օրը պատրաստած բոլոր կըտաւը, մօտ 1000 րուբլու արժողութեան:

—

Մեզ հաղորդում են, որ Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը ստացել է թոյլտւութիւն՝ վերցնել մաքսատնից նրա անունով ստացած 3,000 պուդ պղնձի արջասպը՝ առանց մաքս վճարելու: Ընկերութիւնը այդ պատճառով կարող կը լինի առաջիկայ գարնան և աշնան ծախել այգեգործներին խաղողի վազերը բժշկելու համար է ժ ա ն ա ր ջ ա ս պ: Անցեալ տարի արջասպը ծախվում էր 5 ր. 25 կօպէկով, իսկ այս տարի նա 4 րուբլուց էժան կը լինի: Արջասպը պէտք է տրվի միմիայն այգեգործներին և անմիջական սպառողներին:

—

Չերնօմորեան նահանգում ռուս գաղթականութիւն հաստատելու համար՝ ներկայ 1898 թւին գանձարանից կը տրվի 25 հազար րուբլի:

—

Գիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ գումարված ծխախոտագործների ժողովը, քննելով ծխախոտի մշակութեան ներկայ վիճակը, եկաւ այն եզրակացութեան, որ իւրաքանչիւր շրջանի ծխախոտագործներ պէտք է կազմեն մի մի ը ն կ ե ր ա կ ց ո ւ թ ի ւ ն, որի նախաձեռնութեամբ և անմիջական հսկողութեամբ կը հիմնվեն ծխախոտի պ ա հ ե ս տ ն ե ր: Այդ պահեստների մէջ ծխախոտը կը խնամվի առանձին վերակացուների միջոցով, որպէս զի նա չը փչանայ: Պահեստները բաց կը լինեն գործարանատէրերի համար, որոնք կարող են այդտեղ միանգամից աչքի անցկացնել բոլոր ծխախոտը և աւելի ճիշդ գնահատել նրա զանազան տեսակները:

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Անցեալ դեկտեմբերի 30-ին, նախկին օրիորդաց Արղութեան դպրոցի դահլիճում կայացած ժողովը՝ ընտրեց հաշւետեսներ մեր քաղաքի բոլոր եկեղեցիների երէցփոխների հաշիւների քննութեան համար: Ընտրվեցին պ. պ. Մ. Սարգսեան, Վ. Բաբայեան և Յ. Խաչվանքեան: Ցանկալի էր, որ պարոններ հաշւետեսները լուրջ կերպով վերաբերվէին իրանց պարտականութիւններին և չը նմանվէին նախորդ երէցփոխ Ագաբէգ Սրապեանի հաշիւները քննող հաշւետեսներին, որոնք մինչև այսօր չը բարեհաճեցին կատարել իրանց պարտքը, չը նայելով որ շատերը հաւատացնում են, թէ յիշեալ Սրապեանի մօտ գտնվում է եկեղեցական փողերից աւելի քան 5000 րուբլի»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Կ. Պօլսից հաղորդում են «Berliner Tageblatt» լրագրին, որ սուլթանի ծննդեան օրը Օրմանեան պատրիարքը մի խնդրագիր ներկայացրեց փադիշահին, որի մէջ հետևեալ պահանջներն է անում.

1) «Նիւթական օգնութիւն հասցնել այն հայերին, որոնք կարօտութեան մէջ են գտնվում: Այդ նպատակով սուլթանին առաջարկվում է խնդրագրի մէջ՝ հանգանակութիւն սկսել յօգուտ հայ այրիների և որբերի. իւրաքանչիւր տարի մի որոշ գումար յատկացնել հայոց պատրիարքարանի կարիքների համար. ազատել հայերին երկու տարով հարկերից և ռոճիկ տալ այն հայերին, որոնք պետական ծառայութեան մէջ էին գտնվում և արձակվել են ծառայութիւնից նորերս տեղի ունեցած յանցաւոր փորձերի պատճառով:

2) «Վերացնել ոստիկանական այն միջոցները, որոնք դժուարացնում են հայ վաճառականների ազատ երթևեկութիւնը. թոյլ տալ թիւրքաց դպրոցների հայ աշակերտներին էլ, եթէ նրանք արժանի կը լինեն թոշակներին. վերջնականապէս ներումն շնորհել, որովհետև շատ հայեր դեռ ևս ազատված չեն պատիժը կրելուց, չը նայելով որ նրանց ներումն է շնորհված:

3) «Բուն եկեղեցական բնաւորութիւն ունեցող պահանջներ, այն է՝ բէրաթներ մի քանի ազատ թեմերի համար, եկեղեցիների և վանքերի վերանորոգութիւնը և կառուցումը, վերացնել ցէնզուրան հոգևոր շրջաբերականների համար և վերջապէս խղճի կատարեալ ազատութեան երաշխաւորումն ամենքի համար, մանաւանդ նրանց համար, որոնք մի ժամանակ ստիպմամբ ընդունել են մահմետականութիւն:»

Կ. Պօլսից ստացված վերջին տեղեկութիւնների համեմատ, սուլթանը վճռել է հետևեալ զիջումներն անել հայերին. պատրիարքին միանուագ տալ հարիւր հազար լիրա կարօտ հայերի համար, ազատել բոլոր բանտարկված հայերին և թոյլ տալ նրանց անարգել երթևեկութիւն կատարել և բնակութեան տեղ ընտրել իրանց համար:

—

Թիւրքիայի և Ռուսաստանի յարաբերութիւնների մասին Կ. Պօլսից նոյն լրագրին հաղորդում են. «Ռուսաց դեսպանի Բ. Դրան ուղարկած յայտագրերի լեզուն գնալով խիստ է դառնում: Այժմ ռուսաց դեսպան Զինովիեվ պահանջում է յանձնաժողով նշանակել Հայաստանում և Քիւրդիստանում ճանապարհորդելու համար, որովհետև այդ տեղերում տիրող կարգերը անտանելի են դարձել: Այդ պատճառով Բ. Դուռը հրաւիրեց օտար թղթակիցներին ճանապարհորդութիւն կատարել նախ և առաջ Ալբանիայում՝ նրա մասին տարածվող սուտ լուրերը հերքելու համար, և ապա Անատոլիայում: Ի նկատի ունենալով դեսպան Զինովիեվի յայտագրերը՝ Բ. Դուռը նորից հրաման արձակեց շատ շուտ աւարտել ստրատեգիական ճանապարհները, որոնք տանում են դէպի ռուսաց սահմանը:

«Ի հարկէ, աւելացնում է Բերլինի լրագիրը՝— այդ յուզիչ տեղեկութիւններին պէտք է զգուշութեամբ վերաբերվել»:

ԷՄԻԼ ԶՕԼԱՅԻ ԴԱՏԸ

—

Ուրախութեամբ տեսնում ենք, որ հռչակաւոր վիպագրող Զօլա ոչ միայն չընկճվեց թշնամական ցոյցերից, այլ հերոսաբար առաջ է տանում իր գործը, մի րոպէ անգամ չը տատանվելով խօսում է ճշմարտութեան, արդարութեան անունով: Մանաւանդ ուրախալի է, որ Զօլային համակրում են Եւրոպայի լաւագոյն գործիչները և գրողները: Ահա ինչ է գրել Զօլային նորվեգիացի նշանաւոր գրող Բիէրնսօն.

«Ինչպէս եմ ես այժմ նախանձում ձեզ: Ո՛րպիսի յօժարութեամբ ես կը կանգնէի ձեր տեղը, որպէս զի մարդկութեան և հայրենիքին այն ծառայութիւնն անեմ, որը անում էք դուք: Ես ինքս էլ փորձել եմ, թէ որքան վտանգաւոր է մարդկանց դէմ գնալ թէ ատելութեան և թէ սիրոյ մէջ: Բայց ատելութիւնը սովորաբար ուժեղ է լինում սէրից և մարդկային մնապարծութիւնից: Առանձին հանգամանքները, որոնք այդքան տարիների ընթացքում ազդել են ժողովրդի թէ ազնիւ և թէ ամենաստոր զգացմունքների վրա, ստեղծել են այնպիսի տրագիկական դրութիւն, որ հազար տարիների քաղաքակրթութեան և առաջադիմութեան ստեղծած շինութիւնը երերվում է և սպառնում է թափվել բարբարոսների կատաղի աղաղակների մէջ: Բայց դուք չը վախեցաք նրանցից: Մէկը միլիոնների դէմ... Կայ դրանից աւելի ազնիւ բան: Ֆրանսիան հէնց այդպիսի տեսարանի է կարօտ: Ես հիւսիսից ճանապարհորդեցի Գերմանիայի վրայով և այժմ ապրում եմ Իտալիայում և կարդում եմ ամբողջ աշխարհի լրագիրները: Հաւատացնում եմ ձեզ, որ Եւրոպայի բոլոր ազգերը սարսափով և դառնութեամբ են այժմ նայում Ֆրանսիային: Համոզված եղէք, որ Եւրոպան սքանչացած է նրանով, ինչ դուք արիք, մինչև անգամ եթէ ձեր վարմունքը ամենքը չեն հաւանում: Իմ կողմից ես ասում եմ ձեզ, որ եթէ ձեր գրուածքները այնքան տարածված են ամբողջ աշխարհում, դրա պատճառն այն է, որ նրանք նպաստում են մարդկութեան բարոյապէս բարձրանալու և այն, որ դուք ինքներդ մի մարդ էք, որ ունի քաջութիւն և ազնիւ սիրտ»:

Ֆրանսիայում էլ աւելանում են Զօլայի կողմնակիցները: Բանաստեղծ Մօրիս Բուշոր, ստանալով Պարիզի ուսանողների ընկերակցութիւնից հրաւէր մի դասախօսութիւն կարդալու, պատասխանեց հետևեալը.

«Զօրքի գլխաւորներին ամեն մի կասկածից դուրս համարել,—դա մեզ շատ հեռու կարող է տանել: Մտածեցէք, թանգագին բարեկամներ, այդպիսի սրբազան անձեռնմխելիութիւնը, որով այժմ խօսում են զօրքի մասին, չեն արտայայտում նոյն իսկ Աստուծու վերաբերմամբ, երբ խօսում են նրա մասին... Կան շատ սարսափելի, անհաւատալի գործեր, որոնց համաձայնվում են թոյլատրել այժմեան ժամանակ: Մինչև այժմ անկասկած է, որ Դրէյֆուս դատապարտված է կամ մի դօկումենտի հիման վրա, որի իսկականութիւնը չափազանց կասկածելի է, կամ մի գաղտնի դօկումենտի հիման վրա, որը չէր ցոյց տուած նրա փաստաբանին և որի մասին նա ինքը հարց ու փորձի չէ ենթարկվել... Այդ գործի հետ յաճախ խառնում են հայրենիքի պատիւը և ասում էին, որ գուցէ նա սարսափելի պատերազմի պատճառ դառնայ: Իմ կարծիքով աւելի լաւ է էգուց պատերազմ սկսել, քան թէ գիտակցաբար թոյլ տալ, որ կատարվի մի աճռելի անարդարութիւն կամ ոչնչանայ անհատական ազատութիւնը»:

Էմիլ Զօլա անթիւ համակրական նամակներ և հեռագիրներ է ստանում արտասահմանից: Յայտնի դարձաւ և այն, որ ցոյցեր սարքողների մէջ մեծ դեր կատարել էին կաթօլիկ հոգևորականները:—Սօցիալիստների կուսակցութիւնը նոյնպէս անցել է Դրէյֆուսի և նրա պաշտպանների կողմը: Պարիզի ցոյցերի ժամանակ սօցիալիստների կուսակցութիւնը հրատարակեց մի մանիֆէստ, որի մէջ զգուշացնում էր Ֆրանսիացիներին.

«Ֆրանսիական ժողովուրդը չը պիտի հակահրէական գաղափարով ոգևորվի, ասված է այդ թղթի մէջ.—դրա հետևանքն այն կը լինի, որ հրէայ հարստահարիչների տեղը կը բռնեն եղերական հարստահարիչները: Ժողովուրդը նոյնպէս չը պիտի գլուխ իջեցնէ զինուորական բարձրաստիճան պաշտօնեաների օլիգարխիայի առաջ և չը պիտի մոռանայ, որ այլ է ֆրանսիական ազգային զօրքը, որի մէջ գտնվում են բոլոր քաղաքացիները, այլ է գլխաւոր շտաբը, որ բաղկացած է եզուիտներից»:

Ֆրանսիական կառավարութիւնը այլ ևս աչքակապութիւն չէ կարող անել. Մէլինի մինիստրութեան դրութիւնը շատ խախուտ է:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, յունվարի 2-ին

Իբրև նմոյշ հայ որբերի և ժողովրդի վիճակի, կը փութամ հաղորդել հետևեալը՝ որ հայոց նըպաստամատոյց յանձնաժողովոյ կողմանէ հրատարակված է:

«Զանազան գաւառներէ, ինչպէս Վանէ, Բաղէշէ, Կարինէ, Մարաշէ, Խարբերդէ և Տիգրանակերտէ մեզ հասած նամակներէ կիմանամք, թէ մեծ կոտորածներ թէպէտ անգամ մը ալ տեղի չունեցան, բայց հիմակվան հալածանքն ալ կոտորածէ ոչ նուազ ահաւոր է: Հիմա մանակի կոտորածներով կահաբեկեն և կը փճացնեն խեղճ հայերը: Վանայ գաւառին մէջ տակաւին չեն դադրած քուրդերու աւարառութիւնները և հունձքերն արդէն շատ գէշ վիճակի մէջ էին: Երկրագործական գործիքներ չի գտնվելուն, և իրենց գիւղերէն դուրս աշխատող հայերուն վրա ի գործ դրված խըժդժութիւններու պատճառաւ, արդէն վարուցանը շատ քիչ եղաւ, ուստի ժողովուրդը սովամահ

պիտի կորնչի՝ եթէ անմիջապէս մեծաքանակ ցորեն չի գնուի։ Այս ձմեռ այդ թշուառ ժողովուրդն ապրեցնելու համար 100,000 ֆրանք անհրաժեշտ է։

«Բաղէշէն կը գրեն, կը յաւելու յիշեալ Ցանձնաժողովը՝ թէ տեղական կառավարութիւններն երբեք ազդու միջոցներ ձեռք չեն առնուր, որպէս զի տուներ չի կողոպտուին, և ամրան ժամանակ, ժողովուրդի հունձքերն ու արջառները չի գողցուին։

«Ցունիս և յուլիս ամիսներու մէջ Սասունի վիճակը բաւական գոհացուցիչ էր, բայց քուրդերն արդէն այն ժամանակէն սկսան իրենց աւարառութիւններն ի գործ դնել և խեղճ գիւղացիներուն բոլոր հունձերն այրեցին, որով ժողովուրդն յետին ծայր թշուառութեան մատնուեցաւ։ Մշոյ դաշտին մէջ հայոց նպաստամատոյց տեղական Ցանձնաժողովն հաշուէ բրած է՝ թէ այս ձմեռ, առնուազն, 4,000 հոգիի օրապահիկ պարէնն հայթայթելու պարտաւոր է։

«Տիգրանակերտի մէջ և շրջակաները 12,000 հոգի մի և նոյն թշուառութեան ենթարկված են։ Այս գաւառին մէջ ալ ցորենն ու կորեկը շատ թանգ են։ Ամենէն յետին աղքատ դասակարգին վիճակն՝ արդէն անցեալ ձմեռէն ի վեր բարւոքած չը լինելով, տեղական Ցանձնաժողովն ստիպողաբար կը խնդրէ՝ որ 55,000 ֆրանք անպատճառ իր տրամադրութեան ներքև դրուի։

[illegible]

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

[illegible]

պամնմանը։ Սուլթանն ասեց, թէ ինքն այդ առիթով յայտագիր կուղարկի Պետերբուրգ։ Դեսպանը խնդրեց այդ բանն առանց յետաձգելու անել, և սուլթանն էլ խօսք տուեց այդ մտքով»։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԼՈՆԴՈՆ, 17 յունվարի։ «Morning Post» լրագրին Կ. Պոլսից հաղորդում են. «Զինուորական մինիստրին հրամայված է 30 գնդեր կազմակերպել Ռումէլիա ուղարկելու համար։ Բոլգարների գործունէութեան եղանակը Մակեդոնիայում վախ է պատճառում Բ. Դրան, որը առաջադրութիւններ արեց բոլգարական կառավարութեանը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 յունվարի։ Ցունվարի 16-ին էրմիտաժային թատրոնում, ներկայութեամբ Թագաւոր Կայսրի, Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնայի, Մեծ Իշխանների և Իշխանուհիների և բարձրաստիճան անձանց՝ կայացաւ ներկայացում։ Տալիս էին Սկրիբի Ֆրանսիական «Le Diplomate» կոմէդիան և Դէլիբի «Le jardin animé» բալէտը։ Ներկայացումից յետոյ, Գէրբովեան դահլիճում, Բարձրագոյն ներկայութեամբ, տեղի ունեցաւ ընթրիք։

Հրատարակված են՝ Բարձրագոյն հրաման պաշտօնական համազգեստ հաստատելու համար ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան ենթակայ տեխնիկական և արհեստաւորաց դպրոցների աշակերտների համար և Բարձրագոյն հրովարտակ՝ աշխարհագրական ընկերութեան փոխնախագահ Սեմէօնովի անունով, նրա այդ պաշտօնում ընտրվելու 25 ամեակի առիթով։

Ի նկատի ունենալով, որ «Сибирь» լրագիրը իր № 4-ում խախտել է այն պրօգրամը, որ հաստատված է այդ լրագրի համար, նոյնպէս և ի նկատի ունենալով, որ լրագիրը շարունակում է իր վնասակար ուղղութիւնը, որ արդէն մատնացոյց է արված այն նախազգուշութիւնների մէջ, որ արված է դրա խմբագիր—հրատարակչին,—ներքին գործերի մինիստրը որոշեց՝ յայտնել «Сибирь» լրագրին երրորդ նախազգուշութիւն, յանձին խմբագիր-հրատարակիչ Կօնստանդին Միխայլովի, գործադրելով 144 յօդուածի ծանօթութիւնը։

ԽԱՐԿՕՎ, 18 յունվարի։ Վերջին օրերս բազմաթիւ վաճառականներ են հաւաքվում, հիւրանոցները լցված են։ Ջիւնը հարաւային ճանապարհների վրա արգելում էր ժամանակին գալ գնորդներին։ Երկաթուղիների վարչութիւնը պատասխանատու չէ համարում բեռների որոշած ժամանակին տեղ հասցնելը։

ԲՕՄԲԷՅ, 18 յունվարի։ Սիննարում, Նագիկիի մօտ, բօմբէյական նախագահութեան մէջ, ազգաբնակութիւնը դիմադրութիւն ցոյց տուեց ժանտախտի դէմ ձեռք առած միջոցներին։ Ամբոխը սպանեց հիւանդանոցի կառավարչի օգնականին. այրեց այն սենեակները, ուր հիւանդները առանձնացած էին, քանդեց պօստատունը, կտրտեց հեռագրական թելերը։ Ոստիկանութիւնը հրացաններ արձակեց. մի քանի խռովարարներ սպանվեցին։

ՓԱՐԻԶ, 18 յունվարի։ Պատգամաւորների ժողովի այն յանձնաժողովը, որ ընտրված էր քննելու այն հարցը՝ թէ արդեօք պէտք է դատ սկսել Բերնիի և Րիշարի դէմ, միաձայն վճռեց դատ չը սկսել և առանց հետևանքի թողնել գործը։

Լիցէօնի մի քանի հարիւր աշակերտներ հաւաքվեցին Մադըլէն եկեղեցու մօտ՝ ցոյց անելու Զօլայի դէմ, բայց պօլիցիան ցրվեց նրանց։ 30 հոգի կալանաւորված են։

ԿԱԼԿՈՒՏՏԱ, 19 յունվարի։ Անգլօ-հնդկական զօրքի 4-րդ գունդը, աֆրիդիների երկրում՝ որոգայթի մէջ ընկաւ. 5 անգլիացի օֆիցէր և 8 զինուոր սպանված են, 2 օֆիցէր և 17 զինուոր վիրաւորված են։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 19 յունվարի։ Լօնդօնի հայկական կօմիտէտը նորից ուղարկեց դեսպանութիւններին գանգատներ։

Կրեաէում, փետրվարի 1-ին կը գումարվի ազգային ժողով։

Ցունվարի 17-ին սաստիկ երկրաշարժ եղաւ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Ցունվարի 16-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ	93 ր.	85 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ —	45 »	95 »
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ —	37 »	27½ »
Ոսկի — — —	— »	— »
Մաքսային կուպօններ —	149 »	— »
Բօրսային դիսկօնտ —	5 »	6½ %
4 % պետական րէնտա	100⅛ »	— »
Ներքին 5 % առաջին փոխառութ.	283 »	— »
— — երկրորդ —	261½ »	— »
5 % գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի.	217 »	— »
5 % պետական երկաթուղ. րէնտա.	— »	— »
4 % ներքին փոխառութեան	99 »	— »
4½ % գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	101⅜ »	— »
4½ % վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	101 »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաներ	101⅞ »	— »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	102 »	— »
Օդէսայի — —	100½ »	— »
Թիֆլիսի — —	99⅞ »	— »
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6 % —	102 »	— »
5 % — — —	100⅛ »	— »
Քութայիսի 6 % — —	102 »	— »
5 % — — —	100⅛ »	— »

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Չորեքշաբթի, յունվարի 21-ին

հայ դերասանական ընկերութիւնը, բարեհաճ մասնակցութեամբ պ. Սուքիասեանի, կը ներկայացնէ

Ի ՆՊԱՍՏ ՕՐ. Ա. ԽԻԹԱՐԵԱՆԻ

I

ՃԻՐԱՆՆԵՐ

կոմէդիա 3 արար. հեղ. Պօլ Հէրվիէի, փոխ. Ա. Սարգարեան-Արեշատեանի

II

ԳԻՇԵՐՎԱՆ ՍԱԲՐԸ ԽԷՐ Է

Ֆարս-վօդըվիլ 1 գործ. հեղ. Գ. Սունդուկեանի

Մասնակցում են՝ օր. Խիթարեան, տ. Զաբէլ, փառանձէմ և Ռօտինեան, պ.պ. Սուքիասեան, Տէր-Դաւթեան, Աղայեան, Մամիկոնեան, Զարիֆեան և այլք։

Սկիզբն է ճիշդ ժամը 8-ին երեկոյեան։

Տոմսակները վաճառվում են միայն թատրոնի կասսայում։ 1—1

Ընդունում ենք

ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ

Դիմել կուսանաց վանքի մօտ, տուն Սիմօնեանցի, իվան Սօղօմօնեանցին։ 2—3

Լոյս տեսաւ

„ՔՕՌ ՕՂԼՈՒԻ ՀԷՔԻԱԹԸ“

Տաճկերէնից փոխադրեց ԱՇԸՂ ՋԱՄԱԼԻ

Գինը 40 կոպէկ։ Պահեստը Զաք. Գրիգորեանցի գրախանութում։ (№ 5) 3—3

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.

Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՌՈՒԴԵՆԿՕ—10½—11½ ժ. կանանց և երեխայոց հ., ծաղկի պատուաստումն։

Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11½—12 ժ. կանանց հիւանդ.

Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի. քթի և կր քի հ.

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին, և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—1½—2½ ժ. ներքին, և միզասեռական հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Մ. ՓՈՒԳԻՆԵԱՆ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—6—6½ ժ.

Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (էլեկտրաբուժութիւն), վեներականև մ որթի հ.

Տ. Ի. ՌՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խուշրադիտական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն։

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

71—150 Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԿՏԱՒԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

(Բամբակի մանուածքի

ԺԱՌԱՆԳՈՒՀԻՆԵՐԻ Յ. ՉԻԹԱԽԵԱՆԻ

(Հիմնված է 1869 Թ.)

ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

КАВКАЗСКАЯ ВЫСТАВКА СЕЛЬСК. ХОЗЯЙСТВА И ПРОМЫШЛЕННОСТИ 1889.

КТАЬИ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ 15—30 ՎԵՐՇՕԿ ԼԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԿՏԱՒԻ I ՏԵՍԱԿԻ 15—30 » »
ԿՏԱՒԻ ՀԱՍՏ » 12—30 » » (մասնաւոր կապաւէրներով)

ԹԵԼ ԿԾԻԿՆԵՐՈՎ,
ԹՈԿ ԲԱՄԲԱԿԻ ԹԵԼԻՑ ¼"—3" ՀԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ԹԵԼԻ ԾԱՅՐԵՐ (пакля) ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ (вата) I ՏԵՍԱԿԻ
ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ II »
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ I ՍՈՍԻՆՁՈՎ (մասնաւոր պատուէրներով)
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ II » ՆՇՇՏՈՎ

Առաջարկում ենք պ.պ. վաճառականներին և գործածողներին ուշադրութիւն դարձնել մեր գործարանում պատրաստվող կտաւի ամրութեան և ներկեր ընդունելու յատկութեան վրա և չը շփոթել Ռուսաստանից եկած կտաւների հետ։

Կտաւի նմուշները և պրէյսկուրանտները ուղարկվում են ըստ առաջին պահանջման ձրիաբար։

Հասցէն՝ Тифлисъ, главная контора фабрики. Уголъ Нагорной и Сергіевской ул. соб. д. телефонъ конторы 266, а фабрики 24. (չ. ե.) (№ 78) 49—50

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ սրանով յայտարարում է, որ այն անձինք, որոնք կը կամենային կապալով յանձն առնել՝ ԹԱՓԱՌՈՂ ՇՆԵՐԻ ՈՉՆՉԱՑՆԵԼԸ և ՍԱՏԿԱԾ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԴԻԱԿՆԵՐԻ հաւաքելը Թիֆլիս քաղաքում, տեղեկութիւնների և յայտարարութիւններ տալու համար կարող են դիմել Ուպրավայի դիւանատանը, լի օրերը, 9—2 ժամը։ (№ 5) 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԹԱՆԴՈՅԵԱՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցու համար հարկաւոր են ՁԱՅՆԵՂ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ և երիտասարդներ քառաձայն խումբ կազմելու, շաբաթ երեկոները և կիրակի ու նշանաւոր տօներին եկեղեցում երգելու համար։ Ցանկալի է, որ երգիչները եթէ ոչ նոտա, գէթ գիտակ լինեն հայկական ձայներգութեան։ Ցանկացողները կարող են դիմել նոյն եկեղեցու երէցփոխ Սարգիս Ղամազեանցին։

4—4 (№ 4) Երէցփոխ Ս. Ղամազեանց

ԱԼԻՒՐԱՂԱՑՆԵՐ { ԳՈԼՈՐՇՈՒ ՋՐԻ և ՁԻԱՔԱՐՇ

Պատրաստում է, ինչպէս մասնագիտութիւն, ԻՆԺԵՆԵՐՆԵՐ

ԵՐՐԱԼՕՎԻ ԵՒ ԱԼԻԽԱՆՕՎԻ

Գործարանը, Թիֆլիսում, Ալէքսանդրեան փողոց, սեփական տունը։

(№ 102) 46—0

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն և Պօլիս։ Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 2/21 փետրվարի ՍԻՐԱԿՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ՀԱՐՐԻՍ։ Եւ այդպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաշից յետոյ։

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով։

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նարբէրէժնայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կօլիւբեանինսկայա հրապարակ։ ՆՈՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիօր Հերշէնրօդերին։ (№ 76) 16—20

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 19 Января 1898 г. Типографія Канцел. Главноначальств. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.